

Cirurgia de guerra: Josep Trueta i la medicina experimental (1921-1945)

Barcelona, Residència d'Investigadors, 24 i 25 d'octubre 2019

La relació entre guerra i innovació científica és un tema controvertit. S'ha dit que els conflictes bèl·lics estimulen el desenvolupament científic (P. Ruiz-Castell, 2016); altres (L. van Bergen, 2007), en canvi, consideren que les guerres no afavoreixen el progrés científic sinó les seues aplicacions. El descobriment de la penicil·lina per A. Fleming el 1929 i la producció massiva a partir de 1944 seria paradigmàtic. Tanmateix, des de la perspectiva de la tecnociència contemporània no té sentit fer una distinció dràstica entre ciència pura i ciència aplicada. És el 'règim de sabers' en un temps i un espai concrets allò que fa possible la innovació (D. Pestre, X. Roqué, 2008).



Dr. Trueta immobilitzant una fractura.
Font: Família Trueta.

Tot i això, sembla innegable que durant la Guerra Civil Espanyola hi hagué notables avanços en el domini de la cirurgia, en especial, la transfusió sanguínia indirecta per mitjà de flascons hermèticament tancats i el tractament de les fractures obertes per mitjà de la cura oclusiva amb guix. En ambdós casos l'escenari principal seria Barcelona i la seua àrea d'influència. Pel que fa a la transfusió la historiografia –i la hagiografia– apunta inevitablement cap a la figura de Frederic Duran i Jordà (1905-1957); i, pel que fa a la cura oclusiva, cap a la figura de Josep Trueta (1897-1977). No obstant això, les atribucions de paternitat i les disputes de prioritat en ciència acostumen a ignorar les figures de segona línia, les contribucions de les quals de vegades van ser decisives.

Certament, la Guerra Civil Espanyola fou un autèntic laboratori a cel obert no sols per a les modernes armes fabricades pels alemanys i els italians, sinó també en el camp de les tecnologies mèdiques. La transfusió indirecta fou provada amb èxit no sols per Duran i Jordà sinó també per Norman Bethune i Reg Saxton a la zona republicana i per Carlos Elósegui a la zona franquista (L. Palfreeman, 2015). I, pel que fa a la cura oclusiva, caldria diferenciar dos àmbits: el civil i el militar. El primer tindria com a referència obligada l'Hospital de Sant Pau (Josep Trueta); i, el segon, tindria com a epicentre el nou Hospital de Vallcarca (Joaquín D'Harcourt, Albert Folch, Jaume Bofill) i l'Hospital de la Savinosa (Francesc Jimeno Vidal). Prèviament, la tècnica havia sigut desenvolupada per Manuel Bastos Ansart arran la Guerra del Marroc. Tot sembla apuntar que durant la Guerra Civil, a la zona insurgent, Rafael Argüelles la va utilitzar també sistemàticament.

Coordinen: Àlvar Martínez-Vidal (Institut Interuniversitari López Piñero – UV), Jon Arrizabalaga (CSIC, Institució Milà i Fontanals, Barcelona)

Organitzen: Societat Catalana d'Història de la Ciència i la Tècnica (SCHCT-IEC) i Projecte MINECO/FEDER HAR2015-67723-P "Acciones de socorro y tecnologías médicas en emergencias humanitarias"

Col·laboren: Institución Milà i Fontanals de Investigación en Humanidades (IMF-CSIC), Barcelona i Residencia de Investigadores CSIC-Generalitat de Catalunya.

Participants

Linda Palfreeman (Elx, CEU Cardenal Herrera)

La transfusió sanguínia a la zona nacional: Carlos Elósegui.

Xavier García Ferrandis (València, Universidad Católica de Valencia)

L'Institut de Transfusió Sanguínia de València durant la Guerra Civil.

Francisco Javier Martínez Antonio (Évora, Universidade de Évora)

La cura oclusiva en la sanitat militar: Manuel Bastos Ansart.

Àlvar Martínez-Vidal (València, Universitat de València)

La cura oclusiva en la sanitat militar: Joaquín D'Harcourt i Albert Folch i Pi.

Carmen Pérez Aguado (Barcelona, Hospital de la Santa Creu i Sant Pau)

Josep Trueta a l'Hospital de Sant Pau durant la Guerra Civil.

Empar Pons Barrachina (València, periodista independent)

La cura oclusiva en la correspondència familiar de Josep Trueta (1939-1948).

Sebastian Browne (Kent, Canterbury Christ Church University)

Enemics mortals, tècniques quirúrgiques compartides: la cura oclusiva a banda i banda del front durant la Guerra Civil.

Carles Hervás (Barcelona, Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya)

Les polèmiques sobre la cura oclusiva a França dins i fora de les acadèmies mèdiques.

Stefan Günthner (València, Universitat de València)

La cura oclusiva a Viena i el III Reich: Francesc Jimeno Vidal i Lorenz Böhler.

Miguel Marco (Sabadell, Consorci Hospitalari Parc Taulí)

La cura oclusiva i altres innovacions quirúrgiques segons el testimoniatge de Julián Fuster Ribó: des de la Rússia de Nikolai Pirógov a l'URSS de Sergei Yudin.

Alfons Zarzoso (Barcelona, Fundació Museu d'Història de la Medicina de Catalunya)

Les innovacions quirúrgiques de la Guerra Civil vistes des de l'Uruguai: Francesc Bergós i Ribalta.

Bibliografia

- Bergen, Leo van. The value of war for medicine: questions and considerations concerning an often endorsed proposition. *Medicine, Conflict and Survival*, 2007; 23 (3): 189-197.
- Coni, Nicholas. *Medicine and warfare: Spain, 1936-1939*. New York: Routledge, 2008.
- Palfreeman, Linda. *Spain bleeds: the development of battlefield blood transfusion during the Civil War*. Eastbourne: Sussex Academic Press, 2015.
- Pestre, Dominique & Roqué, Xavier. *Ciència, diners i política: assaig d'interpretació*. Santa Coloma de Queralt: Obrador Edèndum, 2008.
- Ruiz-Castell, Pedro. La Gran Guerra i la recerca científica i tecnològica. *Afers: fulls de recerca i pensament*, 2015; 30 (82): 647-662.

Horaris

Dia 24 d'octubre

- 15.30h Introducció.
Jon Arrizabalaga
Àlvar Martínez-Vidal
Alfons Fdez. Sabaté
- 16.00h Linda Palfreeman
16.20h Xavier García Ferrandis
16.40h Debat
- 17.00h Pausa
- 17.20h Fco. Javier Martínez Antonio
17.40h Àlvar Martínez-Vidal
18.00h Debat
- 18.20h. Pausa
- 18.40h Carmen Pérez Aguado
19.00h Empar Pons Barrachina
19.20h Debat
- 19.40 Fi

Dia 25 d'octubre

- 9.00h Sebastian Browne
9.20h Carles Hervás
9.40h Stefan Günthner
10.00h Debat
- 10.30h Pausa
- 11.00h Miguel Marco
11.20h Alfons Zarzoso
11.40h Debat
- 12.00h Pausa
- 12.20h Conclusions
- 13.00h Fi